

Vaspitanje i obrazovanje

Determinante i savremeni profil komandno-štabuskog oficira Vojske Jugoslavije

Pukovnik prof. dr *MOMČILO LAZOVIĆ*

Problem definisanja profila komandno-štabuskog oficira veoma je aktuelan, ali nedovoljno istražen. U nastojanju da se izbegnu česte promene u programskoj i organizacionoj osnovi osposobljavanja starešina za komandno-štabuske dužnosti, odnosno da bi se uspostavio racionalan i relativno stabilan sistem njihovog školovanja i usavršavanja, pristupilo se definisanju radnog i obrazovnog profila komandno-štabuskog oficira.

U istraživanju koje je osnova ovog razmatranja definisane su osnovne determinante koje utiču na oblikovanje profila komandno-štabuskog oficira i njegove teorijske osnove na relaciji zahtevi rada – sposobnosti, osobine i znanja neophodni za ostvarenje tih zahteva – program obrazovanja. Isto tako, utvrđene su mogućnosti i opravdanost intervidovskog školovanja komandno-štabuskih oficira.

Polazeći od nivoa opštosti i značajnosti, kao kriterijuma, autor je razmatrao osnovne determinante profila komandno-štabuskog oficira, i to samo na nivou osnovnih komponenata koje čine njegovu strukturu, tj. bez potpunijeg razmatranja vidovskih, odnosno rodovskih specifičnosti i razlika.

U zaključnim razmatranjima autor ukazuje na izrazitu slojevitost profila komandno-štabuskog oficira, kao i na potrebu i mogućnost za intervidovsko školovanje radi zadovoljenja opštih i posebnih obrazovnih potreba sva tri vida vojske. Cilj školovanja komandno-štabuskog profila oficira jeste sticanje integralnih znanja iz ratne veštine i osposobljavanje oficira za rukovođenje združenim taktičkim jedinicama i rad u komandama – štabovima, operativnim sastavima i ustanovama Vojske, Generalštaba i Ministarstva odbrane. Sve to treba da se operacionalizuje kroz konkretne programe školovanja i usavršavanja profila komandno-štabuskog oficira, čije su osnove eksplicirane u ovom radu.

Uvod

Brzi napredak tehnike i tehnologije u poslednjim decenijama presudno je uticao na uvođenje u naoružanje raznovrsnih

novih oružja i tehničkih sistema vrhunskog kvaliteta i uslovio brzu zamenu postojećih sistema oružja i tehničkih sistema savremenijim i efikasnijim. Duboki prodori u svim oblastima naučnoistraživačkog rada i ovladavanje najsavremenijim tehnologijama podstakli su nova istraživanja i u sferi ratne veštine. Te promene se direktno odražavaju na pronalaženje nove doktrine upotrebe snaga, fizionomiju borbenih dejstava i profil komandno-štabuskog oficira u savremenim uslovima.

Školovanje profila komandno-štabuskog oficira organizovani je vid usavršavanja starešina i mnogi ga smatraju višim oblikom osposobljavanja za dužnosti u njihovom radnom veku. Polazeći od zahteva takvog usavršavanja, kao i od zahteva koji proizilaze iz potrebe za individualnim usavršavanjem starešina, nameće se nužnost za kompleksnim sagledavanjem školovanja tog profila starešinskog kadra.

Segment o profilu komandno-štabuskog oficira, koji čini zasebnu celinu u vojnoedukativnom sistemu visokoškolske nastave, i pored svih propusta i nedostatka, pratio je ukupan razvoj i modernizaciju oružanih snaga. Školovanje i usavršavanje tog profila oficira, u celini, nije zaostajalo za kretanjima i dostignućima u toj oblasti u oružanim snagama drugih zemalja. Međutim, u prelomnim i istorijski značajnim trenucima jednog društva, pa i armije, treba preispitati brojna pitanja, među kojima i pitanje perspektive i prilagođavanja edukativnog procesa osposobljavanja oficira za komandno-štabuske dužnosti savremenim društvenim kretanjima. Dakle, postoji potreba za usklađivanjem ukupnog vojnoadragoškog ciklusa sa savremenim potrebama i tendencijama modernizacije oružanih snaga. To znači da analizom postojećeg stanja i savremenih zahteva u obrazovanju starešina treba utvrditi nužne promene u pojedinim strukturnim elementima sistema obrazovanja i usavršavanja starešinskog kadra, pa i komandno-štabuskog profila, i ukazati na pravce njegovog razvoja.

Taj problem, iako je uvek aktuelan, u našoj armiji do sada nije istraživao, tako da su se i odluke o korekcijama nastavnih planova i programa za osposobljavanje oficira tog profila donosile na osnovu parcijalnih i nesistematizovanih iskustava, pa čak su zasnovani i na volonterskim i aproksimativnim stavovima i mišljenjima ličnosti ili institucija koje su odlučujuće uticale na školovanje profila komandno-štabuskog

oficira. Te okolnosti su uticale na to da se odlukom o razvoju vojnog školstva od 1991. do 2000. godine predvidi realizacija istraživačkog projekta na temu: *Istraživanje vaspitno-obrazovnih potreba profila komandno-šapskog oficira.*

Da bi se izbegle česte promene u programskoj i organizacionoj osnovi osposobljavanja starešina za komandno-šapske dužnosti, odnosno da bi se uspostavio racionalan i relativno stabilan sistem njihovog školovanja i usavršavanja, neophodno je da se, primenom edukativne metodologije, pravovremeno definišu radni i obrazovni profil starešina za osnovne komandno-šapske dužnosti na različitim nivoima rukovođenja u oružanim snagama. Prema tome, projekcija savremenog profila komandno-šapskog oficira za 21. vek mora biti zasnovana na naučnoj metodologiji i modernoj profilskoj konvenciji.

Razmatranje problematike profilisanja, odnosno definisanja radnog i obrazovnog profila oficira komandno-šapskog nivoa zasniva se na pretpostavci da postoji kvalitetan prethodni nivo osnovnog visokog vojnog školovanja u vojnim akademijama. U vezi s tim, taj nivo školovanja treba analizirati radi utvrđivanja da li i koliko odgovora zahtevima savremene komande – štaba.

U ovom radu pokušaćemo da utvrdimo osnovne determinante koje utiču na oblikovanje profila komandno-šapskog oficira i definišemo njegove teorijske osnove na relaciji zahtevi rada – neophodne sposobnosti i osobine za ostvarenje tih zahteva – program obrazovanja. Osim toga, neophodno je utvrditi mogućnosti i opravdanost intervidovskog školovanja komandno-šapskih oficira. Realizacijom tih zadataka stvorile bi se naučne pretpostavke za izradu valjanih programa, a time i za racionalizaciju organizacionih rešenja jednog segmenta našeg vojnoedukativnog sistema. Takođe, to bi omogućilo egzaktnije merenje postignutih vaspitno-obrazovnih efekata u fazi verifikacije obrazovnog procesa.

VOJNOPSIHOLOŠKI ASPEKT DEFINISANJA PROFILA KOMANDNO-ŠAPSKOG OFICIRA

Suština ergodidaktičkog i vojnopsihološkog definisanja profila komandno-šapskog oficira jeste u traženju optimalnog

sklada između *rada, obrazovanja za rad i neophodnih ličnih sposobnosti za taj rad*. Vojnopsihološki aspekt definisanja tog profila starešine razmotrićemo sa stanovišta osnovnih psiholoških determinanti i kriterijuma za selekciju kandidata za taj nivo školovanja.

Psihološke karakteristike

U literaturi se ne mogu naći precizne karakteristike za starosno doba od 28 do 35 godina života, koje odgovara kandidatima za školovanje komandno-štapskih starešina. Na osnovu podataka iz psihologije rada (B. Petc, 1978, S. Vidaček, 1964), pa i andragogije (B. Samolovčev, 1981), ljudi su u tom uzrastu na vrhuncu intelektualnih i opštih radnih sposobnosti. Otuda se profil komandno-štapskog oficirskog kadra, prema psihološkoj klasifikaciji, svrstava u odrasle, zrele ličnosti, čije su psihosocijalne karakteristike, uglavnom na *stupnju sredovečnosti*.¹ Osnovne psihološke karakteristike tog profila oficira razmotrićemo sa stanovišta senzornih, kognitivnih i emocionalno-motivacionih svojstava.

Senzorne sposobnosti su u većini slučajeva u tom uzrastu očuvane, mada oštrina vida i osetljivost sluha počinju da se smanjuju i pre 35 godine života (sa 15 godina života počinje postepeno opadanje osetljivosti sluha, a sa 18 godina i osetljivosti vida). U oblasti psihomotivacionih sposobnosti, prema nemačkom industrijskom psihologu V. Zederu, od 30. godine života postepeno opadaju brzina, elastičnost i koordinacija nervno-muskularne strukture.²

Razvoj opštih intelektualnih sposobnosti završava se do 25. godine, ali neke specifičnije sposobnosti, kao verbalna, numerička i spacijalna, opadaju mnogo kasnije nego što se to pretpostavljalo.³ Američki psiholog Li Kronbah smatra da je razvoj opštih mentalnih sposobnosti progresivan i od 30. godine

¹ Prema M. Marsu i F. Pegeleru, životni tok čoveka može se podeliti na sedam stupnjeva: 1) stupanj adultacije od 18. do 21. (23) godine; 2) stupanj mladog odraslog od 21. (23) do 30. (32); 3) stupanj sredovečnosti od 30. (32) do 43. (44) godine; 4) stupanj starijeg odraslog od 43. (44) do 56. godine; 5) stupanj starenja od 56. do 68. godina; 6) stupanj starosti od 68. do 80. godine života, i 7) stupanj duboke starosti iznad 80. godina života (Borivoje Samolovčev, *Osnovi na andragogijata*, Univerzitet Kiril i Metodij, Skopje, 1981, str. 236).

² Isto, str. 204 i 205.

³ B. Petc, *Psihologija rada*, „Školska knjiga“, Zagreb, 1987.

života.⁴ Takođe, neka istraživanja tzv. mentalne kondicije ukazuju na to da se ona održava do duboke starosti i da razvoj verbalnih sposobnosti traje tokom celog aktivnog perioda čovekovog života. Tim saznanjima treba dodati i Katelovo stanovište o tzv. fluidnoj i kristalizovanoj inteligenciji, prema kojem fluidna inteligencija opada s godinama života, a kristalizovana se povećava uz učenje.

Istraživanja kognitivnih svojstava odraslog čoveka ukazuju na mogućnost učenja u određenim starosnim godinama. Najbolje se može učiti od 20. do 22., ali ta sposobnost, uz dovoljnu motivaciju, ostaje očuvana na istom nivou i do 40. godine.⁵ Slično tome, Torndajk je, na osnovu brojnih eksperimenata o učenju subjekata od 14. do 50. godine, zaključio da je najpogodniji period za učenje između 22. i 25. godine starosti. Nakon toga, sposobnost za učenje opada za oko 1–1,5 odsto godišnje do 45. godine.⁶

Za obrazovanje i usavršavanje profila komandno-štabuskog oficira veoma su značajni rezultati istraživanja koji ukazuju da je za uspeh u učenju, a time i u obrazovanju, relevantnije trajanje obrazovanja od starosnog doba. U vezi s tim, u jednom istraživanju tog problema utvrđeno je da je korelacija između rezultata postignutih na testu i trajanju obrazovanja mnogo veća od korelacije između skorova na testu i starosnog doba.⁷

Emocionalno-motivaciona svojstva odraslog čoveka takođe su veoma značajna u procesu obrazovanja i usavršavanja profila komandno-štabuskog oficira. Taj stupanj starosti, po pravilu, odlikuje emocionalna stabilnost zasnovana na razvijenosti i zrelosti. Ona se ogleda, pre svega, u odmerenom reagovanju, koje omogućava uspešnu komunikaciju u obrazovanju i usavršavanju.

Pored emocionalnih svojstava, motivacija je veoma značajan faktor uspeha. Pošto se njene karakteristike sa godinama

⁴ Borivoje Samolovčev, *isto*, str. 211.

⁵ S. Vidaček, *Radne sposobnosti muškaraca i žena različite dobi*, „Rad“, Beograd, 1964, str. 12.

⁶ Dušan Savičević, *Čovek i doživotno obrazovanje*, Republički zavod za unapređenje školstva, Titograd, 1983, str. 177.

⁷ Borivoje Samolovčev, *isto*, str. 205. i 206.

menjaju, u tom dobu su izraženiji socijalni i materijalni motivi od psiholoških, koji su karakteristični za mlađi uzrast. Izvori motiva za učenje odraslog čoveka, prema B. Samolovčevu⁸, sledeći su: (1) motivi koji potiču od egzistencijalnih potreba čoveka (želja za visokom kvalifikacijom, potreba za prekvalifikacijom itd.); (2) motivi koji potiču od egzistencijalnih potreba za samorealizacijom (želja za afirmacijom u struci, želja za afirmacijom u društvenom životu, hobi interesovanje itd.) i drugo. To znači da je u osnovi motivacije za obrazovanje i usavršavanje tog uzrasta praktična korist koja se od obrazovanja očekuje. U tom uzrastu sužava se oblast opštih interesovanja, interesi se sve više usmeravaju na profesiju, a u sistemu vrednosti naglašene su vrednosti okrenute ka „porodici“ i „mirnom životu“.⁹

S obzirom na navedene psihološke karakteristike populacije komandno-štabuskog oficira, može se zaključiti da je to starosno doba veoma povoljno za efikasno školovanje oficira na komandno-štabuskom nivou.

Karakteristične mentalne funkcije uspešnih komandanata

Naučna istraživanja u sferi saznanje psihologije (Simon A. Herbort, prema Jose A. Picart)¹⁰ treba da objasne misaone operacije uspešnih komandanata pri rešavanju složenih i raznovrsnih zadataka u toku borbenih dejstava. Rezultati istraživanja pokazali su da uspešni komandanti poseduju zajedničku osobinu – *sposobnost predviđanja*, koja je rezultat „širokog, ali iscrpnog znanja sređenog u lako dostupne kategorije“.¹¹

„... predviđanje se sastoji iz niza postupaka koji se završavaju iskazom o nekoj pojavi (događaju, ličnosti, grupi ljudi, o ishodu nekog postupka) koja nije prisutna u trenutku davanja iskaza, ali za koju se na osnovu prikupljenih aktuelnih podataka i nalaza može s manjom ili većom verovatnoćom (ili

⁸ Isto, str. 219.

⁹ V. Tomanović, *Omladina i socijalizam*, „Mladost“, Beograd, 1977.

¹⁰ Jose A. Picart, *Expert warfighters with battlefield vision*, Military Review, 1991, 5, pp. 51-60.

¹¹ Isto, str. 52.

sa izvesnošću) zaključiti kako će izgledati (kako će se ponašati) kada se bude odigrala u određenom predstojećem trenutku".¹²

Brzo uviđanje značajnih obrazaca u mnoštvu složenih informacija o događajima koji čine tok bitke. To uočavanje nije rezultat samo nekih izuzetnih sposobnosti nego i efikasnog korišćenja iscrpnog i visokoorganizovanog znanja o ratovanju. U toku borbe komandanti se neprekidno susreću s kompleksnim i promenljivim informacijama (zemljišne i vremenske prilike, aktivnosti neprijatelja, raspored snaga, snabdevanje, oprema i drugo), koje komandant mora istovremeno da uzima u obzir i obrađuje. Sve te informacije uspešan komandant dovodi u međusobnu vezu i obrazuje smislene obrasce borbene situacije.

U borbenim dejstvima komandant često nije u mogućnosti da dobije tačne informacije, pa je prinuđen da na osnovu raspoloživih podataka predviđa buduće događaje. Među njima mogu biti upadljivi i nametljivi detalji koji su beznačajni za određenu akciju, ali koji laika mogu da navedu da ih interpretira kao relevantne. Međutim, visokobrazovnog i iskusnog komandanta takve nametljive informacije ne mogu lako prevartiti. Budući da u svojoj memoriji raspolaže raznovrsnim kategorijama znanja o ratovanju i rukovodeći se opštim principima vođenja borbe, uspešan komandant će umeti da shvati značaj i posledice informacija koje su manje upadljive, ali značajnije utiču na odvijanje događaja na bojištu.

Sposobnost memorisanja i koncentracije pažnje. Memorisanje je sastavni deo inteligentnog ponašanja i čini jedan od faktora (komponenata) inteligencije. Fiziološka i organska osnova memorije je urođena, ali se može usavršavati tako što će se između raspoloživih metoda i tehnika pri memorisanju koristiti one koje doprinose najboljim efektima. Pažnja nije poseban psihički proces ili sposobnost, nego namerno ili spontano usmeravanje mentalne energije u određenom pravcu, bez obzira na to da li se radi o psihičkim procesima, stanjima ili osobinama. Obe te psihološke kategorije (memorisanje i pažnja) značajne su za obavljanje ratnih zadataka komandno-štabskih oficira.

Kako komandantova memorija i pažnja funkcionišu kada uspešno predviđa odvijanje događaja na bojištu? Istraživanja

¹² B. Popović, *Psihologija ličnosti*, Društvo psihologa Srbije, Beograd, 1977, str. 204.

su pokazala da eksperti za vođenje rata nemaju urođeni natprosečni kapacitet memorije niti izuzetnu pažnju, nego da brzina prijema, interpretacije i selekcije informacija povećava kapacitet radne memorije. Dakle, memorija i pažnja kod uspešnih komandanata funkcionalno su superiornije mentalne funkcije nego kod manje uspešnih komandanata.

Psiholozi smatraju da je za povećanu radnu memoriju, značajnu za predviđanje situacije na bojištu, odgovorna automatizovanost naučnih mentalnih veština koje spontano rasteću pažnju i kapacitet memorije, što dovodi do bržeg protoka informacija, čiji broj na savremenom bojištu prevazilazi mogućnosti prirodne (ograničene) ljudske memorije. Mentalne veštine koje doprinose bržem protoku i obradi informacija u memoriji rezultat su institucionalnog obrazovanja i radnog iskustva komandno-štapških oficira. Naime, njihova znanja (podaci, činjenice, pravila i principi rešavanja problema) organizovani su u smisaone odeljke do kojih se lako i brzo dolazi kada to situacija na ratištu zahteva.

Uočavanje i rešavanje problema u borbenoj situaciji. Brzo uočavanje i rešavanje problema psiholozi objašnjavaju time što eksperti u određenoj oblasti, u toku sticanja vrhunskih znanja i ličnim iskustvom, usvajaju (uče) mnoge činjenice, pravila, principe i zakonitosti u vezi s rešavanjem problema i svrstavaju ih (klasifikuju) u određene obrasce, tako da svaki događaj automatski povlači iz memorije odgovarajuća očekivanja i aktivnost usmerenu ka rešavanju problema. Na sličan način i komandno-štapški oficiri, u toku profesionalnog osposobljavanja, svoja stručna znanja o ratovanju organizuju u različite opšte kategorije u skladu s principima ratovanja. Tako, pri donošenju odluke, komandant povezuje unapred razrađeni (naučeni) model postupaka s događajima na bojištu i donosi odgovarajuću odluku o upotrebi borbenih snaga. Naravno, takav proces odlučivanja moguć je kada se aktivnosti neprijatelja poklapaju s unapred projektovanim obrascem komandantovog rešavanja problema. Međutim, nameće se pitanje o tome šta se događa u situacijama kada neprijatelj svojim zamislima varira uslove i situacije na bojištu, stvarajući mnogo neočekivanih i nepoznatih problema. Istraživanja o tome kako eksperti rešavaju takve probleme pokazala su da njihova memorija sadrži mnoštvo različitih obrazaca koji su

uvek dostupni za brzu upotrebu. Zahvaljujući tome, uspešni komandanti brzo reaguju na promenljive operativno-taktičke probleme u toku borbenih dejstava. Dobro organizovano znanje u memoriji o ratovanju, koje je smešteno u različite kategorije (obrasce), omogućavaju kaomandantu da uoči i odbaci nemoguće varijante.

Ako se neko opredelio da završi vojnu akademiju ne znači da je motivisan i za više nivoe vojnostručnog obrazovanja. Zbog toga programom izgrađivanja komandno-štabuskog kadra u Vojsci Jugoslavije treba stvarati sledeće uslove: (1) da se kadrovskom politikom pravovremeno otkrivaju budući komandanti i da se kontinuirano postavljaju na dužnosti koje omogućavaju sticanje znanja o ratovanju; (2) da se iz kriterijuma za prijem u komandno-štabuske škole unapred jasno naznače zahtevi za vrhunskim znanjima o ratovanju, i (3) da program izgrađivanja komandno-štabuskog kadra obezbeđuje uslove i mere koje podstiču, ohrabruju i nagrađuju oficire koji su se posvetili institucionalnom i samostalnom proučavanju ratovanja i osposobljavanju za rukovođenje u ratu.

Selekcija i predviđanje uspešnosti kandidata za školovanje

Ispitivanjem dela populacije oficira koji su završili komandno-štabuske i najviše vojne škole, a koji se nalaze na odgovornim dužnostima, trebalo je utvrditi šta misle o dosadašnjim kriterijumima na osnovu kojih su primani kandidati na školovanje u komandno-štabuske škole. Da se radilo površno smatra 41 odsto ispitanika, 37 odsto smatra da su kandidati primani spontano i stihijski, bez uvažavanja posebnih zahteva, 16 odsto da se tom problemu nije pristupalo s naučnom argumentacijom, a 6 odsto ispitanika smatra da se selekcija za prijem u komandno-štabuske škole obavljala naučno i kvalitetno. Kvalitetna selekcija kandidata za školovanje u komandno-štabuskim školama za najviše dužnosti smatra se osnovom uspešnosti zbog toga što se kriterijumi zasnivaju na visokim personalnim sposobnostima i motivaciji.

Budući da se kandidati za školovanje regrutuju od oficira sa završenom vojnom akademijom, a nakon stečenog iskustva na dužnostima komandira u trupnim jedinicama, veoma su značajni osnovni kriterijumi za selekciju kandidata za pitomce

vojne akademije. O kriterijumima uspešnosti pitomaca vojnih akademija objavljene su mnoge studije (P. Vernon, 1950; H. Bučer, 1973; R. Popović, 1975; P. Šipka, 1977; P. Kostić, 1984; Lj. Kasagić, 1983; M. Mićović, 1976), a njihovi rezultati pokazuju određeno slaganje u pogledu valjanosti određenog broja varijabli na osnovu kojih se pouzdano može predviđati uspeh u savlađivanju nastavnog plana i programa i ostvarenje ciljeva školovanja.

U jednom istraživanju Lj. Kasagića¹³ za predviđanje vaspitno-obrazovne uspešnosti pitomaca u VA KoV upotrebljena su relativno postojana obeležja čovekove ličnosti, koja se ispoljavaju u različito vreme i u različitim okolnostima. Ta trajna obeležja ličnosti u literaturi se imenuju kao: crte, izvorne crte, osobine, navike, mentalni aparat i slično. Pri definisanju osobina i ličnosti teorijsku osnovu su činile Olportove, Katelova i Ajzenkova teorija ličnosti.

Kada se koriste za predviđanje budućeg ponašanja, relativno stabilne osobine ličnosti nazivaju se prediktorske varijable, a predviđeno ponašanje kriterijumska varijabla. Naučno predviđanje vaspitno-obrazovne uspešnosti zasniva se na prethodnom poznavanju validnosti prediktora s kriterijumskim varijablama. Ta povezanost je najčešće uzročno-posledična, pri čemu su predmeti merenja prediktora činioци vaspitno-obrazovne uspešnosti. Veći stepen povezanosti prediktora i kriterijuma pokazuje da se u osnovi tog prediktora nalazi značajniji činilac i da je predviđanje na osnovu njega pouzdanije. Za izražavanje stepena povezanosti prediktora i kriterijuma varijabli najčešće se koristi Pirsonov koeficijent korelacije, koji se, upotrebljen u te svrhe, naziva koeficijentom validnosti.

Za potrebe predviđanja vaspitno-obrazovne uspešnosti pitomaca vojne akademije, upotrebljena je, kao polazna osnova, empirijski utvrđena korelacija između sledećih prediktora i kriterijuma varijabli (vidi tabelu 1).

Na osnovu utvrđene povezanosti između prediktora i kriterijuma, može se zaključiti da je vaspitno-obrazovna uspešnost uslovljena kvalitetom prethodno stečenih znanja, vrstom prethodne škole, inteligencijom i motivacijom. Osim toga, kao

¹³ Lj. Kasagić, *Osobine ličnosti pitomaca kao faktor uspešnosti i proizvod obrazovno-vaspitne delatnosti akademije*, COSSIS, Beograd, 1989.

Tabela 1

PREDIKATORSKE VARIJABLE	KRITERIJUMSKE VARIJABLE	
	Prilagođenost	Obrazovna efikasnost
Uspeh u prethodnoj školi	.337	.451
Psihoticizam (EPQ-p) -	.232	.094
Vrste prethodne škole	.098	.289
Afektotimija (A)	.142	-
Motivacija (MO)	.134	.127
Inteligencija (TO)	-	.207
Desurgencija (F)	-	.112
Realističnost (I)	-	.155
Inteligencija (Ketel-B)	-	.343
Radikalizam (Katel-Q1)	-	.241

značajni činioci uspešnosti pojavljuju se neke izvorne crte ličnosti (radikalizam, frustraciona tolerancija, realističnost i afektotomija). Konkretni rezultati koje su kandidati postigli na prediktorskim varijablama koriste se za izračunavanje najverovatnije uspešnosti svakog kandidata, prema algoritmu regresione analize, i sačinjavanje rang-liste kandidata.

Kriterijum obrazovne i radne uspešnosti komandno-štapske škole (profil komandno-štapskog oficira)

Rezultati analize intelektualnog rada uspešnih komandno-štapskih oficira u borbenim situacijama i karakteristične osobine njihove ličnosti u ophođenju sa potčinjenima ukazuju na dve komponente profila komandno-štapskog oficira: prva obuhvata vojnostručna znanja i mentalne veštine usmerene na obavljanje zadataka potčinjenih jedinica, a druga karakteristike ličnosti značajne za razvijanje i održavanje međuljudskih odnosa i povoljnu socijalnu klimu u vojnim kolektivima.

Od vojnostručnih znanja komandno-štapski oficiri treba da steknu vrhunska znanja iz taktike, operatike, rukovođenja i komandovanja, vatrenih mogućnosti borbene tehnike, znanja o proceni zemljišta i vremena, specijalnim snagama za psihološko-propagandna dejstva i istorije ratova. Značajno je da se široka i vrhunska vojnostručna znanja stiču institucionalno, samoobrazovanjem i radnim iskustvom (postavljanje na odgovarajuće komandne dužnosti). Takva znanja treba kod komandanata da razviju određene mentalne veštine: (1) veštinu

spontanog i namernog opažanja informacija, (2) veštinu tumačenja informacija u toku borbenih dejstava, (3) veštinu memorisanja i koncentrisanja pažnje i (4) veštinu uočavanja i rešavanja problema na bojištu. Četiri navedene mentalne veštine čine osnovu fundamentalnih sposobnosti uspešnih komandanata nazvanih intuicijom ili *sposobnošću predviđanja budućih događaja na osnovu prethodnih i tekućih postupaka i operacija na bojištu*.

Drugu komponentu profila komandno-štapuskog oficira čine osobine ličnosti značajne za razvijanje dobrih međuljudskih odnosa i povoljnu socijalnu klimu u vojnim kolektivima. Kao relevantne lične osobine (što proizilazi iz navedene analize) izdvajaju se: odlučnost, inicijativa, upornost, hrabrost, pravičnost, briga o potčinjenima i poverenje u njih, svesna odgovornost, uverenost u ciljeve ratovanja i poštovanje zakona.

Dve navedene komponente, stručnost i osobine ličnosti, međusobno su povezane i zajednički čine opštu podobnost za rukovođenje i komandovanje.

Prediktori za predviđanje uspešnosti kandidata

Svi navedeni elementi kriterijuma obrazovne i radne uspešnosti komandno-štapuskog oficira – vojnostručna znanja i mentalne veštine i osobine ličnosti, manifestnog su karaktera i rezultat interakcijskog delovanja dispozicionih i situacionih faktora, a njihov udeo u obavljanju oficirske dužnosti uslovljen je mnogim spoljnim činionicima u svakoj konkretnoj situaciji. Otuda se javljaju brojna opšta i specifična znanja, mentalne veštine i osobine ličnosti koje je, praktično, nemoguće uzeti u obzir za definisanje *skupa prediktora* (faktora) valjanih za predviđanje uspešnosti komando-štapuskih oficira. Stoga, kao prediktorske varijable za predviđanje obrazovne i radne uspešnosti komandno-štapuskih oficira i selekciju kandidata za komandno-štapSKU školu treba izdvojiti relativno stabilne i dovoljno široke varijable (znanja, sposobnosti, svojstva ličnosti) koje determinišu i proizvode širok spektar raznovrsnih užih i specifičnih postupaka komandanata u rukovođenju i komandovanju potčinjenim snagama.

Za hipotetički okvir *skupa prediktorskih varijabli* mogu se uzeti sledeći činioici:

1. a) Vojnostručna znanja stečena na prethodnom nivou školovanja (taktika, vatrene mogućnosti oružja, rukovođenje i komandovanje, specijalni rat – psihološko-propagandna dejstva i ljudski faktor rata). Indikatori te varijable treba da budu ocene po predmetima i prosečan uspeh u toku školovanja;

b) Radno iskustvo na komandirskim dužnostima u trupnim jedinicama i na nastavničkoj dužnosti. Indikatori su: službene ocene i provera podobnosti za rukovođenje i komandovanje.

2. Inteliktualne sposobnosti: generalni faktor (opšta intelektualna sposobnost), faktor rezonovanja, sposobnost memorisanja, sposobnost predstavljanja objekata u trodimenzionalnom prostoru, sposobnost razlikovanja kvaliteta i intenziteta pojava opažanjem i faktor brzine odvijanja mentalnih funkcija. Indikatori su: postignuti rezultati na standardizovanim psihološkim testovima.

3. Zrelost ličnosti: intelektualna, emocionalna i socijalna adekvatnost i efikasnost. Za merenje zrelosti ličnosti (indikatori) treba da posluže ranije navedeni i opisani aspekti zrelosti, koji bi bili operacionalno definisani u skali zrelosti.¹⁴ Zrelost ličnosti kandidata za školovanje u komandno-štabskoj školi mogu da procene prvopretpostavljene starešine, ali su istraživanja pokazala da su pouzdanije procene članova vojnog kolektiva date međusobno.

Motivisanost za školovanje i usavršavanje

Indikatori: razlozi za izbor vojne profesije i očekivanja kandidata od komandno-štabске škole.

Predloženi skup prediktorskih varijabli (tabela 1) hipotetičkog je karaktera i moći će da se upotrebi za predviđanje uspešnosti komandno-štabskih oficira i selekciju kandidata tek kada se *empirijski utvrdi povezanost (korelacija) tih varijabli i kriterijuma obrazovne i radne uspešnosti*, odnosno kada se za svaku od prediktorskih varijabli utvrdi prognostička validnost.

Metodom regresione analize izdvajaju se prediktorske varijable koje značajno povećavaju koeficijent multiple kore-

¹⁴ Kao primer skale za procenu zrelosti može poslužiti instrument koji je konstruisao dr Sulejman Hrnjica u studiji *Zrelost ličnosti*, Filozofski fakultet, Beograd, 1975.

lacije. Osnovni principi na kojima se zasniva ta metoda sastoje se u sledećem:

- kao prva prediktorska varijabla iz hipotetičkog skupa (baterije) uzima se ona s najvećim koeficijentom prognostičke validnosti;

- nakon toga sledi druga varijabla, koja, zajedno s prvom, najviše povećava koeficijent multiple korelacije;

- kao treća uzima se varijabla kriterijuma uspešnosti itd., sve dok multipli koeficijent postane statistički beznačajan.

Na osnovu konkretnih rezultata koje su kandidati postigli na prediktorskim varijablama izračunava se najverovatnija uspešnost svakog pojedinca prema opštem obrascu regresione jednačine:

$$x' = a + b_1x_1 + b_2x_2 \dots + b_kx_k,$$

gde je x' predviđena uspešnost; a – regresiona konstanta; $b_1 \dots b_k$ – regresioni koeficijent prediktorskih varijabli; $x_1 \dots x_k$ – postignuti rezultati na varijablama 1...k.

Prema prognoziranom uspehu svakog kandidata sačinjava se rang-lista i obavlja selekcija prema unapred definisanom selekcionom razmeru.

OSNOVNE DETERMINANTE PROFILA KOMANDNO-ŠTAPSKOG OFICIRA VOJSKE JUGOSLAVIJE

Nije moguće definisati zahteve koji proizilaze iz osnovnih funkcionalnih dužnosti komandno-štapških oficira i utvrditi kvantum najvažnijih znanja, veština i sposobnosti, kao i poželjnih osobina ličnosti komandno-štapškog oficira ukoliko se prethodno ne razmotre *determinante koje određuju njegov profil*. Istovremeno, definisanje determinanata profila komandno-štapškog oficira veoma je složen istraživačko-metodološki postupak jer je: (1) broj determinantnih činilaca veliki; (2) njihova međusobna interakcija je izražena; (3) visoka je dinamika promena u svakoj od determinanata (i svima zajedno); (4) izvori istraživanja za većinu determinanata su malobrojni ili nedostupni; (5) težište istraživačkog postupka je na prospekci; (6) zaključivanje interpolacijom je neophodno, i (7) bez sumnje, suština svake determinante je kompleksna. Zbog toga je razmatranje determinanata komandno-štapškog

oficira u ovom radu moguće samo do nivoa determinisanja osnovnih komponenata koje čine strukturu tog profila, bez potpunog razjašnjavanja vidovske ili još uže (rodovske) specifičnosti i razlike.

Ako se pođe od nivoa opštosti i značajnosti, kao osnovnih kriterijuma, profil komandno-štabuskog oficira Vojske Jugoslavije, posredno ili neposredno, determinišu:

- 1) fizionomija savremenog rata i oružane borbe;
- 2) razvoj naoružanja, ratne tehnike i vojne opreme;
- 3) savremene vojne doktrine i njihov razvoj;
- 4) struktura i tendencije razvoja oružanih snaga velikih sila i potencijalnih agresora na Jugoslaviju;
- 5) vojna doktrina Jugoslavije, i
- 6) razvoj Vojske Jugoslavije u narednom periodu.

Fizionomija savremenog rata i oružane borbe

Polazna pretpostavka za odabrani pristup razmatranju fizionomije a ne suštine rata kao determinante profila komandno-štabuskog oficira jeste stav da se suština rata i oružane borbe bitno ne menja, te da se, uz nužne aproksimacije (suština rata kao pojave), može smatrati konstantom. Rat i oružana borba, kao njegov primarni sadržaj, jesu društveni procesi kroz koje ljudi nište jedni drugima dejstva, odnosno jedni druge kao ljude.¹⁵ Od prvih ratova u antičkom periodu do „Pustinjske oluje“ suština rata se nije izmenila.¹⁶

Komandni kadar u svakom ratu morao je da poseduje odgovarajuća znanja, sposobnosti i kvalitete u rukovođenju (vođenju, komandovanju) jedinicama koje su u oružanoj borbi učestvovalе. Vrstu znanja i sposobnosti nije određivala samo suština rata kao pojave, već njegove posebne karakteristike, koje su odraz konkretnog vremena u kojem se rat vodi. Svaki rat, vođen u konkretnim vremenskim okvirima, najdirektnije je uslovljen stepenom razvoja ukupnih proizvodnih snaga, koje određuju njegovu fizionomiju. Otud fizionomiju rata shvatamo kao ispoljavanje njegove suštine na pojavnoj stvari,

¹⁵ Dr Radomir Lukić, *Osnovni sociologije*, „Naučna knjiga“, Beograd, 1974, str. 212 i dalje.

¹⁶ Sasvim je drugo pitanje koliko je čovek spoznao samu pojavu (rat), njene uzroke i zakonitosti po kojima se odvija.

i ona je produkt interakcijskog delovanja više faktora ili se javlja kao samostalna kategorija. Klasici vojne misli¹⁷ saglasni su da karakteristike oružja i način vođenja rata najdirektnije determinišu osposobljavanje vojske za oružanu borbu.

U vojskama antičkog vremena dominiraju veština u rukovanju jednostavnim naoružanjem i izrazite fizičke sposobnosti. Pri tome je najviši komandni kadar (vojskovođe), osim vojnog vaspitanja, imao široko opšte vaspitanje, jer je u antičkoj Grčkoj opšte i vojno vaspitanje bilo jedinstveno (Atina, Sparta). Rimska vojska je razvila najsavršeniji sistem taktike u antičkom dobu. Zbog toga se u njoj komandni kadar za ratnu veštinu sistematski osposobljavao u posebnim školama, koje su preteče vojnih škola,¹⁸ što ukazuje na direktnu kauzalnu vezu između fizionomije rata i profila komandnog kadra. Dok su u antičkoj Grčkoj opšte obrazovanje i uobičajene veštine u rukovanju naoružanjem činili dovoljan kvantum znanja komandnog kadra za ratovodstvo, razvoj taktike rimske vojske zahtevao je drugačiji profil komandnog kadra. Kako uobičajeno obrazovanje tog vremena nije moglo da ga obezbedi, formirane su specijalne vojne škole. S padom Rimskog carstva privremeno su nestale s istorijske scene dobro organizovane najamničke (profesionalne) vojske, a ratna veština je u srednjem veku nazadovala, jer su se ratovi sveli na neizdiferencirane sukobe manjih grupa vitezova (riteri). Ponovnim formiranjem stajaće vojske i pojavom vatrenog oružja reafirmisana je vojna profesija. Uporedo sa stvaranjem stajaćih vojski javio se i stalni oficirski kadar. Sve veće armije iz tog perioda, već početkom 18. veka, imale su ili posebne jedinice ili vojne škole u kojima se on osposobljavao. Linijska taktika zatvorenih formacija, kao dominantan način ratovanja u tom periodu, zahtevala je besprekorno jednoobrazno funkcionisanje čitave jedinice, apsolutnu poslušnost i automatizovane postupke pojedinaca. Time je bio određen i profil vojnika i oficira, a dril, kao sistem celokupnog armijskog života, bio je osnovni način za njegovo formiranje.

Kvalitativne promene u strukturi armije nastale su s pojavom buržoaskih revolucija. Novo, ubojnije oružje i nov sistem taktike s rastresitim borbenim poretком zahtevali su

¹⁷ Od Sun Cu Vua i Vegecija, preko Frontina do Meringa, Klauzevica i Engelsa.

¹⁸ Komandni kadar je biran iz redova aristokratske omladine.

drugačiji profil starešinskog kadra od onog koji je dominirao u 18. veku u većini evropskih zemalja. Osim načina vođenja rata i novog naoružanja, na promene u profilu komandnog kadra uticale su ukupna društvena kretanja i pozicija i funkcija armije u njima.

Fizionomija rata i oružane borbe u 20. veku obeležena je, s jedne strane, doktrinom munjevitog rata, koja se zasniva na Hitlerovom blickrigu, i, s druge strane, doktrinom dugotrajnog rata, zasnovanom na iskustvima iz revolucionarnih i antikolonijalnih ratova.

Doktrina munjevitog rata podrazumeva izvanrednu tehnološku opremljenost svih segmenata oružanih snaga oružjem i ratnom tehnikom, odgovarajućeg kvaliteta, kojima treba obezbediti ofanzivnost, tj. borbenu i stratezijsku pokretljivost. Suština te doktrine je ubrzanje borbenih dejstava i celokupnog ratnog procesa do te mere da, teorijski, prva bitka poprima značenje rešavajuće bitke.¹⁹ Jasno je da se sve varijante doktrine munjevitog rata neposredno zasnivaju na izvanredno visokim mogućnostima savremenog naoružanja, te da će njihova evolucija još više zavisiti od razvoja tehničko-tehnološkog faktora rata.²⁰

Pošto je doktrina dugotrajnog rata određena nižim stepenom ekonomske i tehničko-tehnološke razvijenosti države i njene armije, čine se pokušaji da se to nadoknadi odgovarajućom organizacijom jedinica i visokim kvalitetom ljudskog faktora (moral, obučenost). U okviru te doktrine trebalo bi – veštīm manevrisanjem na bojištu, vojštu i ratištu – izbeći odlučujući sudar, ostati neporažen u prvoj bici i sačuvati snage za naredne faze rata. Doktrinu dugotrajnog rata primenjuju armije koje vode odbrambeni rat na svojoj teritoriji.

Fizionomiju budućeg rata moguće je anticipirati na posredan način, a izvori spoznaje o eventualnim njegovim karakteristikama su: (1) vladajuće doktrine; (2) karakteristike tehničko-tehnološkog činioca; (3) iskustva iz novijih lokalnih ratova; (4) struktura oružanih snaga velikih sila, i (5) saznanja iz prošlih ratova, posebno iz Drugog svetskog rata.²¹

¹⁹ Indikativni su primeri foklenskog rata i „Pustinske oluje“.

²⁰ Airland battle i Strategic Defence Initiative (SDI) navedenu tvrdnju u celini potvrđuju.

²¹ V. Stojković, *Tehnologija vojnog obrazovanja*, VINC, Beograd 1990.

Iskustva iz lokalnih ratova ukazuju na sve veći značaj nekih principa ratne vještine (aktivnost, inicijativa, manevar, brzina dejstva, iznenađenje). U okviru sadržaja oružane borbe i dalje se kao osnovni izdvajaju: protivoklopna borba, protivvazдушna odbrana, protivdesantna odbrana, protivpešadijska i protivelektronska borba, ali se javlja i mnoštvo novina. U rukovođenju i komandovanju uočljiv je ubrzan porast tehničke i, pre svega, informatičke baze, što zahteva nove metode rada. Strategija pripreme je po značaju i uticaju na konačan ishod rata iznad strategije izvršenja.

Fizionomiju savremenog rata karakterišu: integracija borbenih dejstava na kopnu (moru) i u vazдушnom prostoru, uz sve veće korišćenje kosmosa u vojne svrhe; porast ofanzivnosti uopšte; porast uloge i značaja vazduhoplovnih snaga; snažna elektronska dejstva; razvijeni izviđačko-obaveštajni sistemi; osavremenjivanje sistema rukovođenja i komandovanja, uz maksimalno korišćenje informatičke tehnologije; usavršavanje preciznosti sistema oružja; usavršavanje taktike upotrebe različitih sistema oružja; različit intenzitet dejstva, usklađen s ciljevima koji žele da se ostvare; dejstva u različitim prostornim i vremenskim uslovima; složeni sistemi planiranja i logističke podrške; veliko trošenje materijalnih resursa; različita i izmenjena struktura gubitaka; specijalna dejstva i korišćenje masovnih medija za ostvarivanje vojnih ciljeva.

U savremenom ratu povećavaju se uloga i značaj vazduhoplovnih snaga, kako u realizaciji koncepta „vazdušno-kopnene (pomorske) bitke“, koncepta dubokih udara konvencionalnih snaga, tako i u dejstvima sa distance. Elektronska dejstva i protivelektronska borba postali su jedan od osnovnih sadržaja oružane borbe, a razvijeni su kompleksni savremeni sistemi za izviđanje, prikupljanje, obradu i predaju podataka i komandovanje (C^3). Različiti su modaliteti i intenzitet dejstava – od psiholoških operacija i specijalnih dejstava do najkrupnijih vazduhoplovnih, kopnenih i pomorskih operacija. Dejstva se izvode u različitim prostornim i vremenskim uslovima, sa različitih daljina i visina (interkontinentalne rakete, sateliti, avioni, helikopteri, artiljerijsko-raketne jedinice), danju i noću, u povoljnim i složenim meteorološkim uslovima. Osim toga, menja se i struktura gubitaka u ljudstvu i materijalnim sredstvima. Veoma su složeni zahtevi koji se postavljaju

sistemu logističke podrške, bez kojeg nema efikasnih borbenih dejstava. U poslednje vreme integralni deo savremenog rata postao je i tzv. medijski rat.

Integracija borbenih dejstava i, adekvatno tome, združivanje snaga, kao značajna karakteristika fizionomije savremenog rata, dovela je do velikih promena u pristupu i izgradnji sistema rukovođenja i komandovanja. U vezi s tim, trend je izgradnja jedinstvenog sistema i objedinjavanje snaga pod jednu komandu, uz jačanje fleksibilnosti nižih komandi i komandanata u ostvarenju zadataka postavljenih u cilju operacije (rata).

U izrazito ofanzivnim vojnim doktrinama (kao i u doktrini munjevitog rata) povećava se i afirmiše uloga komandanta, odnosno „princip vođe“²². Istovremeno, afirmiše se konstruktivna uloga štaba u pripremi, planiranju i izvođenju operacija, kao i princip „snošenja zajedničke odgovornosti“²³ za donošenje i realizaciju odluke. Potvrđeno je da svaki sistem komandno-štapskih odnosa i komandovanje jedinicama mora biti dovoljno elastičan da prihvati različite stilove u komandovanju, ali ne na štetu efikasnosti.

Savremene vojne doktrine afirmišu (i podrazumevaju) direktivno komandovanje, čiju stvarnu osnovicu... „čini neprekidan lanac poverenja i uzajamnog poštovanja, od operativnog komandanta do komandira tenka ili odeljenja“.²⁴ Kod direktivnog komandovanja i upravljanja jedinicama nameru svog pretpostavljenog komandant mora da smatra neprikosnovenom i njeno ostvarenje mora biti u osnovi svega što čini. Potčinjeni komandant ima slobodu da bez obraćanja pretpostavljenom komandantu modifikuje postavljeni zadatak ako je uveren da dalje ostvarenje tog cilja ne bi značilo najbolji način za upotrebu njihovih snaga i sredstava u okviru ostvarenja namere pretpostavljenog.²⁵ Direktivno komandovanje, istovremeno, postavlja zahtev i omogućuje da rukovodeću funkciju

²² R. Simpkin, *Nadmetanje u brzini manevra*, VINC, Beograd, 1991, str. 264. (Hitler je u ime principa vođe ukinuo podelu odgovornosti između komandanta i načelnika štaba jedinice i svu odgovornost za donošenje odluka prepustio komandantu. Staljin je ukinuo „sistem trojke“ – komandant, načelnik štaba, komesar).

²³ Isto, str. 265.

²⁴ Isto str. 273.

²⁵ Isto, str. 275.

obavljaju kompaktni timovi koji rade na kompaktnim komandnim mestima.

Napredak u elektronici, zajedno sa dostignućima u organizaciji rada i ratnoj veštini, omogućuju da se formiraju mali, efikasni štabovi i uspostavi stabilan i efikasan sistem rukovođenja, komandovanja, veze i obaveštavanja (C³I).

Dakle, fizionomija savremenog rata neposredno utiče i uslovljava adekvatan (efikasan i operativan) sistem komandno-štapskog rada, osposobljavanje ljudi koji se time bave (pre svega, nosilac komandnih funkcija) i stvaranje materijalnih pretpostavki. Pri tome, u strukturi znanja, po nivoima, rastu intervidovsko znanje, tehničko obrazovanje, visoka stručnost i psihofizička kondicija. Uz to, neophodna je sposobnost za analitički pristup, praćenje i procenu situacije, predviđanje, efikasno planiranje, praćenje realizacije i potrebne intervencije.

Razvoj naoružanja, ratne tehnike i vojne opreme

Tehničko-tehnološki faktor rata, odnosno oružane borbe, objektiviziran kroz razvoj naoružanja, ratne tehnike i vojne opreme u periodu relativnog svetskog mira, najdirektnije i najintenzivnije utiče na fizionomiju budućeg rata.²⁶ Zbog toga je i njegov uticaj na profil komandnog kadra i vojno obrazovanje u pripremi za rat najizraženiji.

U razvoju novih sistema naoružanja i ratne tehnike jasno se uočavaju dva osnovna pravca: a) razvoj konvencionalnog oružja i b) razvoj oružja i prateće tehnike za masovno uništavanje. Međutim, granice između te dve osnovne vrste oružja nisu više jasno izražene. Takav razvoj omogućuje primenu nuklearnog oružja izvan totalnog atomskog rata i postizanje visokih efekata uništenja konvencionalnim oružjem u vojnim intervencijama niskog i srednjeg intenziteta.

Dostignuća i dalji razvoj konvencionalnog oružja, prateće borbene tehnike i opreme zasnivaju se na četiri osnovne savremene tehnologije: (1) tehnologija razvoja borbenih sred-

²⁶ Razvoj tehničko-tehnološkog faktora rata izuzetno je eksploatisan kao tema u poslednjih desetak godina u stranoj literaturi. Zato se u ovom radu daje samo kratka sinteza stavova i saznanja do kojih se došlo u brojnim teorijskim istraživanjima, naročito u studiji *Sistem obrazovanja u Jugoslovenskoj narodnoj armiji*, Institut za strategijska istraživanja, Beograd, 1991.

stava za detekciju i brzi prenos informacija u širokom frekventnom opsegu; (2) tehnologija obrade podataka (informatička tehnologija); (3) tehnologija aerodinamike, pogona i novih materijala, i (4) tehnologija proizvodnje novih oružja i oruđa, posebno projektila i municije. Kompatibilnost sve četiri osnovne tehnologije obezbedila je brz razvoj i promene u svakom od sistema klasičnog naoružanja: (1) streljačkom naoružanju; (2) borbenim sredstvima u sistemu protivoklopne odbrane; (3) raketnim i artiljerijskim sredstvima u sistemu PVO; (4) borbenim sredstvima vatrene podrške; (5) borbenim vozilima; (6) ratnom vazduhoplovstvu i (7) ratnoj mornarici.

U svim sistemima konvencionalnog naoružanja bitno su poboljšane performanse koje se odnose na: (a) razornu (probojnu) moć; (b) povećanje dometa; (c) selektivnost dejstva; (d) brzinu gađanja ili reagovanja; (e) manevarsku sposobnost i pokretljivost oruđa; (f) gustinu vatre po jedinici površine; (g) efikasnost dejstva po cilju; (h) ukupnu otpornost na dejstva protivnika; (i) pouzdanost; (j) prilagođenost raznovrsnim uslovima upotrebe, i drugo.

Razvoj nuklearnog oružja i prateće opreme odvija se u više osnovnih smerova;

(a) i dalje se povećava razorna moć;

(b) istovremeno se razvijaju i nuklearna oružja izuzetne snage. Tendencija u minijaturizaciji nuklearnih sistema oružja usmerene su ka njihovoj taktičkoj primeni;

(c) permanentno se povećavaju domet i preciznost dejstva nuklearnog oružja;

(d) selekcija dejstva atomskog naoružanja usmerena je na razvoj treće generacije – neutronske bombe;

(e) strah od prvog nuklearnog udara kod velikih sila izazvao je u novije vreme neslućenu eskalaciju ulaganja u vojnu opremu i tehniku koja će omogućiti podizanje sposobnosti „preživljavanja“ vlastitih nuklearnih sistema. Njihova mobilnost se ne smatra dovoljnom garancijom za „preživljavanje“ i kasnije nanošenje uzvratnog udara.²⁷

²⁷ Sjedinjene Američke Države, u vezi s tim, razvijaju Strategijsku odbrambenu inicijativu (SDI – Strategic Defence Initiative), koja se smatra novom fazom u raketno-nuklearnoj trci, kojom se ona prenosi u kosmos. Suština SDI čini nastojanje da se izgradi sistem strategijske kosmičke odbrane koji će biti pouzdan štit za uništavanje bojnih glava neprijateljevih balističkih projektila verovatnoće 98-99 odsto.

Nakon Drugog svetskog rata razvoj hemijskog oružja bio je usmeren na intenzivno pronalaženje novih vrsta bojnih otrova, i to: bojnih otrova visoke toksičnosti, bojnih otrova nervno-paralitičkog dejstva i otrova za uništavanje biljnih kultura i životnih namirnica. Problemi oko uskladištenja i čuvanja klasičnih bojnih otrova rešeni su pronalaskom binarnih bojnih otrova koji se sastoje od dve ili više netoksičnih komponenata koje tek u procesu sinteze ispoljavaju visoke toksikološke osobine.

Savremeno biološko oružje se zasniva na akceleratorivnom razvoju mikrobiologije, genetskog inženjeringa i tangentskih naučnih disciplina. Njihov razvoj je usmeren ka novim vrstama oružja za masovno uništavanje, kao što je biotičko i etničko oružje.²⁸ Osim kosmičkog, biotičkog i etničkog oružja, velike sile su na pragu nove ere u razvoju oružja za masovno uništavanje. U okviru razvoja kosmičkog oružja mnogo se radi na razvoju laserskog (hemijski laser i laser sa x-zracima), čestičnog i kinetičkog oružja. Razmatraju se i opcije za razvoj principijelno novih oružja za masovno uništavanje – geofizičko, seizmičko, meteorološko, klimatsko i ozonsko oružje.

Promene u vojnim doktrinama

Razvoj nauke, tehnologije i tehnike snažno je uticao na pojavu novih vojnih doktrina. U 20. veku taj razvoj je bio veoma brz i doneo je revolucionarne novine, koje su obeležile i vojnu sferu. Uticaj svih tih dostignuća i aktuelne društvene promene u svetu potenciraju pitanje definisanja novih vojnih doktrina na pragu 21. veka.

Naučno-tehnološki razvoj menja ne samo oblik i tehničko-tehnološku stranu rata nego i ulogu ljudskog faktora. Opšti trend kvalitativnih promena ima smer: manje ljudi, ali vrhunski obučениh i osposobljenih, a više vrhunske tehnike; efikasna organizacija i komandovanje i profesionalizacija oružanih snaga. U vezi s tim, u strukturi ljudskog faktora poseban značaj dobijaju ljudi koji se bave vojnom teorijom, komanduju i rukovode oružanim snagama. Mnogi razlozi ukazuju na to

²⁸ Biotičko oružje je namenjeno ekocidu, tj. degradaciji prirodne sredine masovnim uništavanjem biljnog sveta. Etničko oružje biohemijskim komponentama utiče samo na neke ljudske rase na osnovu specifičnih bioloških razlika među njima.

da će naučno-tehnološki razvoj sve više uticati na planiranje i vođenje rata. Ipak, budućnost rata zavisi od čoveka, a ne od tehnologije, iako je ona dominantna od početka ovog veka.²⁹

Novi kvalitet vojnog faktora i modalitet njegove primene (doktrina ratne veštine) treba da obezbede efikasnije ostvarenje ciljeva uz manje ljudskih žrtava i razaranja u materijalnoj sferi (razmišljanja o „premeštanju“ ratišta u kosmos).

U vezi s tim, u američkoj vojnoj teoriji i praksi pojavio se novi pojam „strategija kompenzacije“ (Set-off strategy).³⁰ Njegova suština je u odnosu ljudi i tehnike, kako u njihovoj zastupljenosti u strukturi oružanih snaga, tako i u angažovanju u borbi: manje ljudi, a više vrhunske tehnike.³¹ Strategija kompenzacije treba da omogući krupne strukturne promene u oružanim snagama. Njena realizacija u mirnodopskom periodu podrazumeva smanjenje ljudstva u oružanim snagama, uz istovremeno povećanje profesionalnosti i stepena stručne obučenosti njihovih pripadnika, što je uslovljeno, između ostalog, i uvođenjem složenih sistema oružja.

S obzirom na to da su savremene vojne doktrine izrazito ofanzivne, da se zasnivaju na korišćenju modernih sistema oružja, da se povećava značaj vazduhoplovne komponente, kao i informatičke tehnologije u obrazovanju komandnog i štapskog kadra, posebna pažnja mora se posvetiti tim pitanjima. Zato se, i bez dublje analize uticaja savremenih vojnih doktrina na profil komandno-štapskog kadra, može zaključiti sledeće: povećan značaj i udeo intervidovskog u strukturi znanja i sposobnosti tog kadra – združivanje dejstva i jedinica i komandovanje združenim sastavima; povećan značaj tehničkog činioca u celini, kao i tehničke opremljenosti i obučenosti ljudi za korišćenje savremenih tokova i informatičke tehnologije, uz povećanje operativnosti u svim dimenzijama i težnju da dejstva što kraće traju i imaju što veće efekte, a to zahteva

²⁹ Nowell R. Clayton, *Tehnološka budućnost rata*, Informativni bilten prevoda, 1990, str. 939.

³⁰ T. Mirković, *Američka strategija kompenzacije*, „Narodna armija“, 11. decembra 1991, str. 44.

³¹ Autor strategije kompenzacije je bivši sekretar za odbranu SAD i dr Harold Braun, nuklearni fizičar. Oslanjajući se na dostignuća u vojnoj tehnologiji SAD i rezultate njene primene u ratu u Zalivu, dr Braun nastoji da izgradi novu vojnu strategiju, čijom će se praktičnom primenom u ratu željeni rezultati postizati intenzivnijom primenom savremene ratne tehnike uz angažovanje manje ljudstva i sa manje gubitaka u ratu.

visoke stručne i psihofizičke sposobnosti komandno-štabskog kadra. Osim toga, za komandno-štabski kadar značajno je poznavanje suštine tih doktrina, osposobljenost za procenu i kretanje u međunarodnim odnosima, posebno u sferi vojnog faktora, i predviđanje budućih tokova.

*Struktura i tendencije razvoja oružanih snaga velikih sila
i potencijalnog agresora na Jugoslaviju*

Ubrzane promene u Evropi, u poslednje četiri godine, izazvale su procese koji iz osnova menjaju njenu uobičajenu sliku i stvaraju uslove za promene u svim delovima sveta. To je usložilo i promenu odnosa snaga u svetskim razmerama. Umesto dosadašnje bipolarne podeljenosti sveta, u toku je novo pregrupisavanje u pravcu policentričnog odnosa snaga, što omogućava uticaj na svetska kretanja iz više centara. U okviru tih promena, s vojnog aspekta, najznačajniji događaji su raspuštanje Varšavskog ugovora, nestajanje SSSR-a, druge supersile, kao jedinstvene države, i proglašavanje republika kao samostalnih država.

U toku su promene u strukturama i razvoju u gotovo svim oružanim snagama evropskih zemalja. Na osnovu sporazuma o smanjenju oružanih snaga NATO i VU, u okviru KEBS-a u Parizu (19-21. novembra 1990), tokom 1991. godine u većini evropskih zemalja otpočela je reorganizacija oružanih snaga i njihovo prilagođavanje novonastaloj vojno-političkoj situaciji, novoj vojnoj organizaciji i strategiji NATO i nacionalnim interesima bivših članica istočnoevropske zajednice.

Sve te radikalne promene u organizaciji oružanih snaga zahtevaju i usklađivanje organizacije naših oružanih snaga, pa je neophodno stvoriti profil komandno-štabskog oficira koji može na osnovu promena u strukturi i pravaca razvoja oružanih snaga potencijalnog agresora na Jugoslaviju, prilagođavati naš model oružanih snaga i činiti ga optimalno efikasnim i prilagodljivim za dalje promene.

ZNANJA I SPOSOBNOSTI ZA PRIPREMU I IZVOĐENJE BOJA

Naša taktika, relativno originalna, nastala s osloncem na naša i strana iskustva, a delimično i naučna saznanja, razvijala se do 1970. godine kao svojevrsna mirnodopska praksa, prilagođena uslovima vođenja rata na našem prostoru. Od 1971. godine, kada je ratna veština, a taktika kao njen deo, formalno, suštinski i institucionalno formirana kao nauka, pristupilo se organizovanom naučnoistraživačkom radu i teorijskom uopštavanju glavnih pitanja predmeta i sadržaja taktike.

Taktika je razvijana na osnovu stručnih, obrazovnih, normativnih, doktrinarnih i naučnih saznanja. Međutim, razlike u poimanju, klasifikaciji, predmetu, sadržaju i obimu sadržaja taktike stvaraju u teoriji i praksi dileme kod vojnih teoretičara i mnogih oficira koji se bave primenjenom taktikom.

Analiza većeg broja definicija pojma taktike kao naučne discipline ratne veštine u našoj i stranoj literaturi pokazala je da se boj smatra isključivim predmetom ili delom predmeta izučavanja taktike. Prema tome, izučavanje teorije i prakse pripremanja i izvođenja boja, u stvari, produbljivanje je i proširivanje znanja iz taktike.

Iskustva iz vođenih bojeva treba komandno-štapским oficirama da omoguće proveru teorije prema kojoj je boj organizovan i izveden, što obuhvata analizu uslova, snaga, principa, ciljeva, sadržaja i rezultata. Za potrebe profila komandno-štapskog oficira neophodno je analizirati sledeće karakteristike boja: (1) masovnost učešća snaga i sredstava; (2) intenzitet, dinamičnost i trajanje; (3) manevarski karakter; (4) tempo promene borbene situacije; (5) povezanost borbenih dejstava i drugih aktivnosti; (6) odlučnost; (7) naprežanje ljudstva i MTS; (8) složenost obezbeđenja borbenih dejstava i (9) složenost rukovođenja i komandovanja.

Komandno-štapски oficiri savremeni boj, kao veoma složenu društvenu i dinamičnu pojavu oružane borbe, moraju razmatrati uz svestrano poznavanje uslova u kojima se borbena dejstva pripremaju i izvode. Iskustva iz proteklih ratova ukazuju na to da je pobedu odnosila strana koja je, pored ostalog, uspevala da uoči i što racionalnije iskoristi povoljan

uticaj konkretnih borbenih, prostornih, vremenskih, društveno-političkih i ekonomskih uslova. Na komandno-štap-skom nivou treba izučavati sledeće principe: (1) stalno održavanje visokog stepena borbene gotovosti; (2) određivanje cilja; (3) određivanje težišta; (4) jedinstvo borbenih dejstava; (5) aktivnost i inicijativu; (6) manevar; (7) iznenađenje; (8) obezbeđenje od iznenađenja; (9) ekonomiku snaga; (10) nametanje vlastitih načina vođenja boja, i (11) jedinstveno komandovanje i neprekidnost sadejstva i saradnje. Pri tome, ne treba zanemariti da se proces definisanja i redefinisanja principa boja nikada ne završava, već se uvek iznova analizira i prema potrebi menja. U tome osnovnu ulogu imaju komandno-štap-ski oficiri.

Podrazumeva se da komandno-štap-ski oficir mora detaljno poznavati snage, mere, postupke i dejstva koji mogu da obezbede adekvatne uslove za izvođenje borbenih dejstava. Stoga je na tom nivou školovanja neophodno izučavanje sledećih obezbeđenja borbenih dejstava: moralnog, obaveštajnog, bezbednosnog, inžinjerijskog, pozadinskog i borbenog osiguranja. Naime, obezbeđenjem borbenih dejstava obezbeđuje se znatan deo rodovskih sadržaja koji su neophodni za pripremu i izvođenje boja.

Bez sadržaja rukovođenja i komandovanja, mada prevažno ne spada u predmet izučavanja taktike, nezamislivi su priprema i izvođenje boja. Sadržaji iz te oblasti izučavaju se kao poseban predmet, ali se, kroz teoriju ili primenjeni deo, ugrađuju u svaki sadržaj boja. Pored izučavanja opšte teorije boja, komandno-štap-ski oficiri treba detaljno da poznaju sve pojedinačne vrste boja.

S obzirom na ciljeve i zadatke školovanja profila komandno-štap-skog oficira, u članku ćemo naznačiti oblasti koje treba izučavati u školama tog nivoa, s tim što njihov obim nije konačan, već se može menjati prema novim saznanjima u teoriji i praksi.³²

Taktika – naučna disciplina ratne veštine

Za školovanje oficira komandno-štap-skog profila značajno je sticanje znanja u vezi s definisanjem pojma, predmeta,

³² Prema anketiranim oficirima, na drugom mestu rang-liste je potreba za sticanjem znanja iz teorije taktike, odmah iza rukovođenja i komandovanja.

metoda, jezika i sadržaja taktike i zadacima taktike. Ostali neophodni sadržaji, posebno za izučavanje teorije i prakse boja, izučavaju se u vojnoj akademiji u potrebnom obimu, pa ih treba na odgovarajući način ponoviti (samostalnim radom slušalaca ili uključivanjem tih sadržaja u odgovarajuće bojeve). To se, uglavnom, odnosi na vidove borbenih dejstava, načine borbenih dejstava i borbene taktičke radnje.

Sa stanovišta komandno-štabskog oficira, primenjena taktika je primena teorije boja i drugih oblasti iz predmeta taktike u rešavanju konkretnih taktičkih problema kroz taktičke zadatke. Pri tome treba: (1) razviti sklonosti starešina za rukovođenje i timski rad; (2) praktično osposobiti oficire za rukovođenje i komandovanje, u raznim ulogama, u okviru komande i sa jedinicama koje su im poverene; (3) osposobiti oficire za odgovarajuće štabске poslove, prvenstveno kroz sticanje odgovarajućih praktičnih znanja i veština, i (4) uvežbavati oficire da dostignu visoku operativnost rada u radnom vremenu.

Posebna znanja iz taktike

Na osnovu klasifikacije bojeva prema kriterijumu prostora izvođenja (boj na kopnu, moru i u vazдушnom prostoru), postoje relativno „čisti“ vidovski bojevi, a za njihovu pripremu i organizovanje potrebna su relativno „čista“ vidovska znanja. Međutim, savremena borbená dejstva postaju sve složenija, pa se ne može zamisliti „čista“ vidovska varijanta boja. Prema tome, savremeni komandno-štabски oficir, osim poznavanja opšte teorije boja u ratu, mora da poseduje i posebna znanja iz svog vida, neophodna za pripremu i organizovanje bojeva u kojima su nosioci snage jednog, a sadejstvuju snage ostalih vidova.

Posebna vidovska znanja iz taktike vidova odnose se na: karakteristike boja; uslove pripremanja i izvođenja boja; principe boja; ciljeve boja; elemente boja; snage u boju; sadržaje boja; obezbeđenje borbenih dejstava u boju; učešće drugih vidova u boju; pripremu i izvođenje boja, i primenjena znanja (rešavanje vidovskih taktičkih zadataka).

Osposobljavanje za rukovođenje

Na definisanje profila komandno-štabuskog oficira utiče više značajnih činilaca, od kojih su među najvažnijim sklonosti ka rukovođenju i timskom radu. Međutim, uočavanje i razvijanje tih sklonosti ne može se postići samo kroz izučavanje taktike i vežbanje priprema i organizovanja boja. U primenjenom delu taktike sintetizuju se sva znanja i razvijaju sposobnosti za glavni zadatak školovanja – osposobljavanje za vođenje bojeva. Znanja potrebna za rukovođenje i komandovanje potčinjenim komandama i jedinicama stižu se izučavanjem celokupnog predmeta, a posebno kroz izučavanje organizacije rada i rukovođenja. Međutim, odvojena znanja iz pojedinih oblasti predmeta mogu se primeniti samo praktično, u pripremi i u toku izvođenja bojeva, tj. objediniti u rukovođenju i komandovanju snagama u boju, što i jeste krajnji cilj.

Osposobljavanje komando-štabuskih oficira za rukovođenje i komandovanje kroz pripremu i organizovanje bojeva pretpostavlja sticanje sledećih sposobnosti:³³ (1) odlučivanja, (2) organizacija rada i komandi združenih taktičkih jedinica, (3) ekonomike vremena, snaga i sredstava, (4) rukovođenje sastancima, (5) organizacija rada na komandnim mestima, (6) komandovanja potčinjenim jedinicama, (7) koordinacije, saradstva i saradnje, i (8) kontrole.

Osposobljavanje za štabuske poslove

Osposobljavanje oficira za štabuske poslove osnovni je zadatak primenjene taktike, jer se kroz te poslove objedinjuju sva znanja i veštine za pripremu i izvođenje svih vrsta bojeva.³⁴

Vežbanje operativnosti rada

Savremeni komandno-štabuski oficir treba ne samo da zna kako se neki poslovi obavljaju već i da ih u realnom (potrebnom) vremenu praktično obavi. Zato je neophodno, osim

³³ Od anketiranih oficira 41 odsto smatra sposobnost rukovođenja i komandovanja najznačajnijom od svih osobina komandno-štabuskih oficira.

³⁴ Osposobljavanje oficira za štabuske poslove smatra najvažnijim 74 odsto oficira, dok 40 odsto misli da su najvažnija praktična znanja.

sticanja praktičnih znanja, da vežba i najefektivnije poslove do stepena na kojem se mogu brzo, precizno i tačno obaviti. To se postiže organizovanjem: štabnih trenaža, štabnih ratnih vežbi, komandno-štabskih vežbi, studijskih-komandantskih putovanja i kontrolnih taktičkih zadataka.

NEOPHODNA ZNANJA I SPOSOBNOSTI ZA PRIPREMU I IZVOĐENJE OPERACIJE

Operacija je veoma kompleksna i višedimenzionalna ratna pojava, koja u svakom ratu, osim opštih karakteristika, ima određene posebnosti. Da bi se operacija mogla pripremiti i izvoditi potrebna su odgovarajuća teorijska i praktična znanja iz ratne veštine, a posebno iz operatike, kao grane ratne veštine. Komandno-štabski oficir, bez obzira na funkcionalnu dužnost, mora posedovati odgovarajuća znanja, pre svega o: udarnoj snazi i vatrenim mogućnostima jedinica; pokretljivosti i manevarskim sposobnostima; sposobnostima jedinica za izvođenje pojedinih sadržaja i obezbeđenje borbenih dejstava; mogućnostima združeno-taktičkih jedinica, operativnih jedinica i sastava za vođenje protivvazdušne odbrane, protivoklopne borbe, elektronskih i protiv elektronskih dejstava, protivdesantne borbe, PNHBO, pozadinskog obezbeđenja, i drugo. Osim toga, neophodno mu je i poznavanje organizacijskih i formacijskih karakteristika savremenih jedinica, jer to neposredno utiče na oblike i metode pripreme i izvođenje borbenih dejstava, pa prema tome i operacije.

Za pripremu, organizovanje i izvođenje konkretne operacije komandno-štabski oficir mora da ima odgovarajuća znanja o cilju i značaju operacije, snagama koje u njoj učestvuju, njihovim borbenim mogućnostima i operativno-taktičkom položaju, i da raspolaže relevantnim podacima o: snagama protivnika; razmerama operacije; prostoru pripreme i izvođenja; zakonitostima; principima rukovođenja i komandovanja u pripremi, organizovanju i izvođenju operacija; organizaciji i strukturi komande; teoriji odlučivanja; oblicima i metodima rada komandi operativnog nivoa na pripremi, organizovanju i izvođenju operacije; organizaciji sadejstva i saradnje; planiranju operacije; sredstvima automatizacije i elektronske tehnike,

kao i matematičkoj teoriji i metodama operacionih istraživanja³⁵ i mogućnostima za njihovo korišćenje u toku pripreme, organizovanja i izvođenja operacije.

Da bi se kvalitetno izvršila priprema, organizovanje i izvela operacija, komandno-štapskom oficiru su potrebna, osim teorijskih, i praktična znanja. To su, u stvari, sposobnosti ličnosti da teorijska znanja o nekoj pojavi adekvatno primeni pri rešavanju različitih problema u konkretnim uslovima. Ta znanja se stiču tokom školovanja kroz primenjene oblike nastave.

Osim opštevojnih znanja i sposobnosti koje su mu potrebne za pripremu i izvođenje bojeva i operacija, komandno-štapski oficir mora posedovati i posebna znanja i sposobnosti neophodne za konkretni vid, koja mu omogućavaju pripremu i izvođenje bojeva i operacija u svom vidu. Ta znanja se prevashodno odnose na: konkretne strategijsko-operativne uslove; karakteristike operacije; cilj operacije; sadržaje operacije; obezbeđenje borbenih dejstava u operaciji; razmeru operacije; učešće snaga drugih vidova; obim, sadržaj i način pripreme operacije; izvođenje operacije i primenjenu operativku (rešavanje vidovskih operativnih zadataka).

Osim poznatih opštih znanja iz organizacije rada i rukovođenja i komandovanja potrebna su i posebna znanja iz te oblasti za vidovske jedinice i sastave. Ona se odnose na specifičnost rukovođenja i komandovanja u vidu. Po istom principu, na komandno-štapskom nivou potrebna su posebna znanja iz vojne istorije, vojne geografije, pozadinskog obezbeđenja i iz oblasti poznavanja stranih armija.

PREDNOSTI I NEDOSTACI INTERVIDOVSKJE U ODNOSU NA VIDOVSKE ORGANIZACIJU ŠKOLOVANJA

Priprema i izvođenje borbenih dejstava u sva tri prirodna ambijenta pretpostavljaju timski rad, u kojem se, uz informa-

³⁵ Teorija verovatnoće, teorija masovnog opsluživanja, deo iz statističke teorije (metoda uzroka, metoda korelacije i regresiona analiza), metoda Monte-Karlo i metoda optimizacije (linearno programiranje, nelinearno programiranje, dinamičko programiranje, teorija igara, višekriterijalno programiranje i druge).

cijsku podršku, može obezbediti visok kvalitet. Savremena borbena dejstva zahtevaju od komandi da svojom organizacijom obezbede paralelno odvijanje plansko-analitičkih poslova i rukovođenje dinamikom borbenih dejstava, što je složeno i teško. Rešenje je u selekcionisanju i osposobljavanju starešinskog kadra. U sastavu takvih komandi „nepoželjne“ su starešine bez smisla i osećanja za timski rad. Odnosno, potrebne su starešine koje lako i brzo misle, odlučno reaguju, fleksibilno se ponašaju, koji traže i uvažavaju mišljenje i stav saradnika i koji plene sigurnošću u svoje znanje – opšte i specijalističko. Za stvaranje takvog kadra potrebno je odgovarajuće školovanje precizno utvrđenog profila starešina.

Analiza dosadašnjih iskustava iz rada vidovskih škola i projekcije daljih modifikacija programa pokazuju da pojedine profile karakterišu mnogi zajednički sadržaji, ali i razlike. Ciljevi školovanja komandno-štabskog profila u sva tri vida su gotovo identični, i mogu se svesti na sticanje integralnih znanja iz oblasti ratne veštine i osposobljavanje oficira za rukovođenje i komandovanje združenim taktičkim jedinicama i rad u komandama – štabovima, operativnim i stratezijskim sastavima i ustanovama, Generalštabu i Ministarstvu odbrane, kao i pripremanju za uspešno planiranje, organizovanje i realizaciju nastave i naučnoistraživačkog rada. Razlike u definisanju ciljeva javljaju se na nivou opštosti, tj. neki vidovi nabrajaju dužnosti i rang jedinica za koje se starešine osposobljavaju, što je irelevantno, jer opšti cilj obuhvata i njegovu operacionalizaciju.

Zadaci školovanja komandno-štabskog profila su praktično isti za sva tri vida. Suština im je dalja razrada ciljeva i preciznije određenje potrebnih znanja, uglavnom po predmetima koji se izučavaju. Razlike po vidovima su u navođenju obima i dubine nastavnih sadržaja za svaki vid i rang jedinica u njemu. Realizovanje ciljeva i zadataka školovanja komandno-štabških oficira obezbeđuje se odgovarajućim sadržajem nastavnog programa. Analiza sadržaja nastavnih programa komandno-štabških škola sva tri vida naših oružanih snaga pokazuje da postoje delovi programa koji se međusobno ne razlikuju i delovi, koji, u manjem ili većem obimu, čine posebne vidovske sadržaje kojima se obezbeđuje stručna znanja za obavljanje konkretnih funkcionalnih dužnosti.

Dosadašnja iskustva iz rada komandno-štabskih škola i stavovi većine oficira koji su završili te škole³⁶ pokazuju da postoje (i da i dalje treba da postoje) zajednički predmeti koji obezbeđuju podjednaka znanja za sve oficire tog profila. S obzirom na planove i programe koji su sada u upotrebi, a koji će, verovatno, biti osnova za dalje modifikacije, može se zaključiti da postoji opšta saglasnost³⁷ sva tri vida oružanih snaga da se kao zajednički mogu smatrati celokupni sadržaji sledećih predmeta: moralna snaga odbrane, teorija ratne veštine s osnovama metodologije, strategija i fizičko vaspitanje. Za dva predmeta (vojna istorija i vojna geografija) ne postoji potpuna saglasnost, jer RM smatra da vojna istorija, a KoV da vojna geografija treba da ima vidovska obeležja.

Druga grupa predmeta, u koju spadaju: rukovođenje i komandovanje, operatika, taktika, strane armije, vojnoobaveštajna služba i bezbednost i pozadina, manje ili više, vidovski su predmeti, i za to postoji saglasnost sva tri vida. Njihovi sadržaji obezbeđuju stručna znanja u okviru svoga vida i od njihove realizacije značajno zavisi uspešnost oficira na konkretnim dužnostima u komandama i štabovima.³⁸ Za te predmete planiran je veliki broj časova, pa zahtevaju od 70 do 75 odsto ukupnog fonda programa. Međutim, mada u celini imaju vidovska obeležja, ni ti predmeti nisu „čisti“, već umnogome imaju istovetne delove i sadržaje.

Rukovođenje i komandovanje, kao predmet, obezbeđuje osposobljavanje za obavljanje funkcionalnih dužnosti predviđenih ciljem i zadacima školovanja. Specifičnosti vidovskih sadržaja odnose se na: osnovne postavke rukovođenja i komandovanja u vidu; organizaciju i strukturu komandi vidovskih jedinica; oblike i metode rada vidovskih komandi u procesu pripreme i izvođenja borbenih dejstava; organizaciju rada vidovskih komandi na komandnim mestima; organizaciju sadejstava i saradnju u vidu i između vidova; izradu borbenih dokumenata u vidu i automatizaciju sistema rukovođenja i komandovanja u vidovskim jedinicama.

³⁶ Većina ispitanika (66 odsto) smatra da se opštevojna znanja oficira komandno-štabskog profila mogu jedinstveno izučavati za sve vidove oružanih snaga.

³⁷ Predmeti za koje postoji potpuna saglasnost obuhvataju od 21 do 26 odsto programa, zavisno od vida, a ako bi se postigla saglasnost i za sledeća dva, onda bi to ukupni obim povećalo na 25 do 30 odsto programa.

³⁸ Od ispitanih oficira 53 odsto smatra da komandno-štabaska škola uspešno osposobljava za konkretne komandno-štabске dužnosti.

Operatika osposobljava slušaoca za obavljanje štapskih dužnosti u komandama operativnih jedinica i njima ravnim i višim komandama i štabovima, kao i drugim strukturama Vojske Jugoslavije. Težište je u radu na planiranju i izvođenju operacija uopšte, a posebno na vidovskim operacijama. Zato su komandno-štapskim oficirima, osim opštih znanja o operacijama, potrebna posebna znanja za pripremu i izvođenje operacija u kojima je nosilac borbenih dejstava „njihov“ vid. Te potrebe obezbeđivane su približnim odnosom opštih i vidovskih sadržaja u sva tri vida.³⁹ Posebna znanja iz operatike za svaki vid specifično se prelamaju kroz izučavanje sledećih oblasti: konkretni strategijsko-operativni uslovi, karakteristike vidovskih operacija, ciljevi operacija, snage i njihove borbene mogućnosti, struktura, sadržaji i obezbeđenje operacije, priprema i izvođenje operacije i rešavanje operativnih zadataka.

Kroz taktiku se komandno-štapski oficiri osposobljavaju za pripremanje i izvođenje bojeva u različitim ulogama organa komandi i štabova taktičkih jedinica. Zbog toga je neophodno da, osim poznavanja opšte teorije boja, detaljno poznaju i praktično rade na pripremi i izvođenju bojeva u svom vidu. Stoga znatan deo predmeta obuhvata posebna znanja iz taktike vida.⁴⁰ Posebna znanja iz vidovskih sadržaja odnose se na: karakteristike i uslove, principe, ciljeve, elemente, snage, sadržaje, obezbeđenje, pripremu i izvođenje i rešavanje taktičkih zadataka svoga vida.

Opšti i posebni sadržaji predmeta strane armije, vojno-obaveštajne službe i bezbednost i pozadina, iako su do sada bili samostalni predmeti, uvršteni su u operatiku i taktiku, i čine 50–65 odsto vidovskih sadržaja.

Primenjeni sadržaji nastavnog plana i programa kreću se od 46 do 66 odsto, zavisno od vida, što nameće zaključak da ne postoji potpuna saglasnost između vidova u tom obliku nastave. Stoga je potrebno da se odgovarajućom analizom odrede stvarne potrebe za praktičnim radom i što više ujednače različiti stavovi vidovskih škola.

³⁹ Primer za to je činjenica da u Komandno-štapskoj školi KoV 56 odsto nastave je iz KoV-a, a 44 odsto iz drugih vidova, dok je u Komandno-štapskoj školi RM 54 odsto predmetnih sadržaja iz domena Ratne mornarice. Približan odnos je i u Komandno-štapskoj školi RV i PVO.

⁴⁰ U Komandno-štapskoj školi RM 78 odsto sadržaja su vidovski, a u Komandno-štapskoj školi KoV 66 odsto teorije i 87 odsto primenjene taktike.

Samostalan, studijski rad slušalaca je na približan način programiran u svim školama i, uglavnom, obuhvata oko 30 odsto raspoloživog vremena. Taj oblik rada u nastavi ima sve više pristalica i nastavno-naučnog opravdanja, pa je izvesno da će i dalje biti aktuelno njegovo izučavanje i modifikovanje.

Zaključna razmatranja

Savremena borbena dejstva, čija je osnovna karakteristika obostrana odlučna upotreba raznovrsnih snaga visokih borbenih mogućnosti, postaju sve složenija pojava. Iskustva iz lokalnih ratova ukazuju na evidentne promene u fizionomiji borbenih dejstava izazvane razvojem savremenog naoružanja, tehnike i opreme. Te promene posebno karakteriše: integracija borbenih dejstava na kopnu, moru i u vazдушnom prostoru; porast ofanzivnosti uopšte; porast značaja i uloge vazduhoplovnih snaga; snažna elektronska dejstva; razvijeni izviđačko-oba-veštajni sistemi; osavremenjavanje sistema rukovođenja i komandovanja; usavršavanje preciznosti sistema oružja; usavršavanje taktike upotrebe različitih sistema oružja; različit intenzitet dejstava, usklađen s ciljevima koji žele da se ostvare; dejstva u različitim prostornim i vremenskim uslovima; složeni sistemi planiranja i logističke podrške; veliki utrošak materijalnih sredstava; izmenjena struktura gubitaka i specijalna dejstva i korišćenje masovnih medija za ostvarivanje vojnih ciljeva.

Naučno-tehnološki razvoj uopšte, posebno u vojnoj sferi, menja ne samo tehničko-tehnološku stranu i oblik borbenih dejstava nego i ulogu ljudskog faktora. Trend kvalitativnih promena je usmeren na: smanjivanje broja ljudi, ali vrhunski obučениh i osposobljenih; brojniju i savremeniju tehniku; efikasnu organizaciju i komandovanje i profesionalizaciju oružanih snaga. Stoga, poseban značaj dobijaju ljudi koji se bave vojnom teorijom, komanduju i rukovode oružanim snagama.

Izrazito ofanzivne vojne doktrine povećavaju i afirmišu ulogu komandanta. Istovremeno, stalno se povećava konstruktivna uloga štaba u pripremi, planiranju i izvođenju borbenih dejstava. Potvrđeno je da svaki sistem komandno-štapaskih odnosa i komandovanja jedinicama mora biti dovoljno elastičan da prihvati različite stilove u komandovanju, ali ne na štetu efikasnosti. Takav pristup komandovanju u savreme-

nim uslovima podrazumeva da sve starešine koje su nekom komandantu neposredno potčinjene (niži komandanti, štabni oficiri) treba da budu u potpunosti pogodni i osposobljeni za komandovanje, mada taj položaj možda neće svi dostići. Da bi se takav pristup ostvario u praksi, treba da se reši problem školovanja štapskih oficira i komandanata. Prema tome, za savremeno rukovođenje i komandovanje potrebni su ljudi s odgovarajućim znanjima i veštinama i adekvatna materijalno-tehnička i informaciona osnova. Osim toga, neophodna je sposobnost za analitički pristup, praćenje i procenu situacije, predviđanje, efikasno planiranje, praćenje realizacije i potrebne intervencije.

Profil komandno-štapskog oficira naših oružanih snaga na kraju ovog i početku narednog veka mora biti izrazito slojevit. U strukturi profila komandno-štapskog oficira, bez obzira na vid ili rod (službu), osnovne komponente jesu:

a) *Vojnostručna*, koja obuhvata kvantum znanja i sposobnosti iz oblasti ratne veštine svih nivoa. Razvija se nadgradnjom fundamentalnih znanja stečenih u vojnoj akademiji, obrazovanjem uz rad, kursiranjem, školovanjem u školama taktičkog i operativno-strategijskog nivoa i sticanjem ličnog iskustva kroz rad na komandnim i štapskim dužnostima u trupi. Nezaobilazne činioce te komponente čine znanja iz teorije ratne veštine, organizacije rada i rukovođenja, informatike, metodologije istraživanja u ratnoj veštini, vojnoistorijskih iskustava, vojnogeografskih karakteristika ratišta i jezika.

b) *Vojnotehnička*, koja obuhvata znanja, sposobnosti i veštine neophodne za efikasnu upotrebu, pripremu i održavanje borbena-tehničkih sistema naoružanja i vojne opreme. Razvija se nadgradnjom stečenih i usvajanjem novih znanja, i na osnovu iskustva iz trupe.

c) *Socijalno-psihološka*, obuhvata znanja i sposobnosti za rad i vođenje ljudi u sve složenijim, promenjenim i nepredvidivim uslovima mirnodopske i ratne prakse. Razvija se, pre svega, na osnovu iskustava na komandnim dužnostima i teorijskih znanja stečenih u vojnoj akademiji, ali i permanentnog praćenja novih saznanja i iskustava drugih.

d) *Vojnoandragoška* koja obuhvata znanja i sposobnosti neophodne za osposobljavanje komandi, štabova, jedinica i sastava za borbena dejstva. Razvija se nadgradnjom stečenih

znanja kroz permanentno obrazovanje i iskustva stečena u pripremi za rat.

e) *Moralni kvaliteti, psihofizičke sposobnosti i osobine ličnosti*, kao složena komponenta profila, čine postavku, ali i rezultat izgrađenosti svih ostalih komponenata njegove strukture. Naše oružane snage imaju raznovrsna i bogata iskustva u organizovanju školovanja komandno-štabskih oficira. Tokom četrdesetogodišnjeg perioda njihovog postojanja neprekidno su evoluirali svi elementi stvaranja profila komandno-štabskog oficira, od kojih su najznačajniji sledeći:

1) cilj školovanja je stabilizovan na nivou osposobljavanja za rukovođenje i komandovanje združeno-taktičkim jedinicama i za rad u komandama i štabovima, operativnim sastavima i ustanovama korpusa, armije i Generalštaba;

2) zadaci školovanja odnose se na dalju razradu ciljeva i preciznije određivanje potrebnih znanja, uglavnom po predmetima koji se izučavaju;

3) trajanje školovanja, zavisno od cilja i zadataka, variralo je od jedne do dve godine;

4) nastavni planovi i programi su najnestabilniji deo sistema školovanja komandno-štabskih oficira jer su često menjani broj, vrsta i sadržaj predmeta. Broj predmeta varirao je od pet do 39, ali on nije realan pokazatelj sadržaja nastavnog plana i programa. Naime, predmeti su često deljeni ili sažimani, zavisno od preovlađujućih shvatanja, težišta u koncepciji školovanja i dužnosti za koje su slušaoci osposobljavani.

Osnovu skoro svih programa činila su četiri predmeta: strategija, operatika, taktika i rukovođenje i komandovanje. Ostali predmeti, bez obzira na njihov broj, obezbeđuju opšte obrazovanje i stručna znanja, prvenstveno u funkciji operatike i taktike;

5) primenjeni sadržaji programa neophodni za stvaranje profila komandno-štabskog oficira obuhvatali su oko 66 odsto ukupnog fonda časova, što ukazuje na značaj i težište u pripremi tog profila za obavljanje komandnih i štabskih dužnosti.

Iskustva iz stranih armija pokazuju da, pod uticajem naučno-tehničke i tehnološke revolucije, a time i fizionomije savremenog rata, postoji tendencija reforme postojećeg sistema školovanja i usavršavanja oficirskog kadra. To školova-

nje je vidovsko, osim u Mađarskoj i Nemačkoj. Nastavni planovi i programi za školovanje oficira tih profila u oružanim snagama zapadnih zemalja su u neposrednoj funkciji pripreme za dužnost, dok je u istočnim zemljama predviđeno i opšte obrazovanje. Školovanje traje 1-2 godine (u istočnim zemljama je do sada bilo 3-5 godina). Kraće školovanje u zapadnim armijama posledica je većeg broja kurseva.

U svim inostranim komandno-štapским školama izučavaju se: taktika, operatika, rukovođenje i komandovanje, sa štapским dužnostima, i po jedan strani jezik, a u rešavanju taktičko-operativnih zadataka koristi se obavezno računarska tehnika. Selekciji kandidata za komandno-štapskog oficira posvećuje se posebna pažnja. Kriterijumi su: obrazovni, radni, moralni, prethodne dužnosti i drugo. Osim zajedničkih karakteristika, sadašnje stanje u profilisanju starešinskog kadra u savremenim armijama ukazuje da postoje i određene specifičnosti, koje su nastale kao rezultat autonomnog razvoja svakog vojnoškolskog sistema.

Mogućnosti organizovanja jedinstvenog školovanja profila komandno-štapskog oficira u Vojsci Jugoslavije zasnivaju se na:

(a) mogućnostima definisanja jedinstvenog cilja školovanja komandno-štapških oficira svih vidova;

(b) zadacima školovanja, koji omogućuju, osim zajedničkog dela, da se izraze i posebnosti vidova u funkciji njihovih radnih potreba;

(c) najmanje 30 odsto fonda časova (većina predmeta) može se organizovati prema jedinstvenom programu za sva tri vida u jedinstvenoj školi;

(d) oko 70 odsto fonda časova može se organizovati kombinovano, a pojedini predmeti bi imali 30-70 odsto vidovskih sadržaja;

(e) postoji približan odnos između teorijskih i primenjenih sadržaja, što olakšava planiranje nastave;

(f) postoje realne mogućnosti da se reše kadrovski problemi škola (jedinstvene ili odvojene katedre),

(g) prednosti centralizovanog organizovanja planiranja i koordinacije svih nastavnih, kadrovskih i materijalnih potreba.

Na osnovu navedenog, moguće je organizovati jedinstveno školovanje komandno-štapških oficira, uz obavezno izdvajanje radi izučavanja posebnih vidovskih sadržaja.

Školovanje oficira komandno-štapskog profila treba organizovati u jedinstvenoj – intervidovskoj komandno-štapškoj školi Vojske Jugoslavije. Organizaciju nove škole treba postaviti tako da se zadovolje opšte i posebne obrazovne potrebe sva tri vida. Integracija dosadašnjih komandno-štapških škola ne sme uticati na smanjenje kvaliteta i nivoa nastave.

Cilj školovanja oficira komandno-štapskog profila trebalo bi ograničiti na sticanje integralnih znanja iz ratne veštine i osposobljavanja oficira za rukovođenje i komandovanje združenim taktičkim jedinicama i rad u komandama-štabovima, operativnim sastavima i ustanovama Vojske, Generalštaba i Ministarstva odbrane. Osposobljavanje za druge dužnosti (nastavničke, istraživačke i dr.) moglo bi se izvoditi na namenskim kursevima (studije), u vojsci ili građanstvu.

Zadaci školovanja treba da operacionalizuju cilj na konkretne aktivnosti koje u potpunosti obezbeđuju njegovo dostizanje. U principu, treba da obuhvate: zajedničke zadatke za profile sva tri vida, koji se odnose na opštevojna znanja, i posebno zadatke za profile vidova, koji će obezbediti stručan rad u njihovim komandama i ustanovama.

Trajanje školovanja na osnovu najnovijih istraživanja, treba svesti na jednu godinu. Na osnovu promena u vojnoj akademiji, tj. promena osnovnog osposobljavanja za poziv, i sticanja znanja i iskustava u praksi pre dolaska u školu, moguće je organizovati intenzivnu nastavu, bez ponavljanja sadržaja iz prethodne škole, i tokom školske godine osposobiti oficire za obavljanje programom predviđenih zadataka.

Izbor kandidata za školovanje treba obavljati na osnovu potvrđenih sposobnosti na početnim trupnim dužnostima i znanja pokazanih na prijemnom ispitu. Programom prijemnih ispita treba precizno odrediti obim predznanja s kojima se može uspešno pratiti nastava u komandno-štapškoj školi.

U komandno-štabnu školu treba primati uspešne komandire četa-baterija, zamenike komandanta bataljona-divizionara i s drugih dužnosti, da bi, shodno stavu da potčinjeni mora u potpunosti da bude osposobljen za dužnost pretpostavljenog, posle završene škole mogli da obavljaju dužnosti komandanta bataljona-divizionara i dužnosti tog i višeg nivoa.

Nastavni program može biti u sledećim načelnim okvirima:

Tabela 2

Red. broj	P R E D M E T I	PROCENAT ČASOVA
1.	Strategija	5-10 odsto
2.	Operatika	15-20 odsto
3.	Taktika	50 odsto
4.	Rukovođenje i komandovanje	15-20 odsto
5.	Strani jezik	5-10 odsto

Procenat časova za predmete prikazane u tabeli odnosi se na deo vremena za efektivnu nastavu (oko 70 odsto ukupnog vremena), a ne na ukupno vreme tokom jedne školske godine. Vreme za druge aktivnosti (oko 30 odsto), bilo nastave – ako su van predloženih predmeta, bilo vannastavne, čini razliku između vremena predviđenog za predmete i ukupno raspoloživo vreme.

Izučavanje strategije treba da obezbedi sticanje osnovnih znanja iz te oblasti radi podizanja opštevojne kulture i obrazovanja i stvaranja osnove za lakše i uspešnije praćenje ostalih predmeta, posebno taktike i operatike. Zbog nastalih promena u našem društvu, i svetu uopšte, potrebno je da se dosadašnji predmet u celini izmeni, kako njegov cilj i zadaci, tako i sadržaj.

Operatika treba da obezbedi proširivanje stručnih i usvajanje novih znanja i veština u pripremanju i izvođenju operacija kao osnove za obavljanje štapskih (ne komandnih) dužnosti u operativnim komandama i ustanovama Vojske Jugoslavije. Teorija operatike, pored opšte teorije, treba da obuhvati osnovne vrste operacija i problematiku upotrebe drugih vidova, te svih rodova, pozadine i rukovođenja i komandovanja. Primljeni deo treba da obuhvati manji broj operativnih zadataka, zavisno od vida, a težište da se premesti na štapsko osposobljavanje.

Poželjno je da taktika i dalje ostane osnovni predmet u komandno-štapskoj školi radi osposobljavanja slušalaca za pripremanje i izvođenje bojeva, i to za svaki vid posebno. Kroz teoriju taktike treba sistematizovati znanja na nivou boja, uz integralno razmatranje učešća svih vidova, rodova i

službi. Uz to, treba težiti smanjivanju broja tema radi kompleksnijeg izučavanja pojedinih problema. U primenjenoj taktici neophodno je smanjiti broj zadataka, na maksimalno 4-5, zavisno od vida, kojima treba obuhvatiti napad, odbranu i protivdesantnu borbu. Takođe, neophodno je razmatrati mogućnosti za povećanje samostalnog rada slušalaca u kompleksnom razrađivanju taktičkih problema kroz elaborate, seminarske radove i slično.

Predmet rukovođenje i komandovanje može da obuhvati tri celine: (1) teoriju rukovođenja i komandovanja, (2) obuku komandi i jedinica, i (3) informacione sisteme i računarsku tehniku. Prilikom programiranja i realizacije tog predmeta treba stalno imati u vidu da je osposobljavanje za rukovođenje i komandovanje jedan od najvažnijih zadataka komandno-štapških oficira, te da se znanja iz tog predmeta ne primenjuju samostalno, već kroz pripremu i izvođenje bojeva i operacija.

Strani jezik je neophodan za svestranije obrazovanje komandno-štapških oficira. Ciljeve i nivo poznavanja stranog jezika potrebno je detaljnije izučiti kako bi se sadržaj i metod učenja prilagodio potrebi služenja stranom literaturom i osnovnoj konverzaciji.

Posebne oblike nastave treba zadržati radi integracije i zaokruženja profila komandno-štapskog oficira. U skladu s raspoloživim vremenom i materijalno-finansijskim sredstvima, treba planirati neke od sledećih aktivnosti: štabne ratne vežbe, komandno-štapške ratne vežbe, studentska putovanja i taktičko-tehničke zborove.

Navedene preporuke ne obuhvataju više predmeta koji su do sada izučavani u komandno-štapškim školama. Zato predlažemo da se izabran, neophodni sadržaji tih predmeta ili oblasti obuhvate programima prihvaćenih predmeta, i to prema problematici na koju se odnose.

Većina sadržaja može se izučavati u okviru operatike, taktike i rukovođenja i komandovanja, a manji deo se može obuhvatiti u okviru strategije. Takođe, ni neke druge oblasti ne bi smele da budu izostavljene:

a) fizičko vaspitavanje i informisanje treba planirati van predmeta, prema planu tih aktivnosti za sve starešine;

b) pojedine značajne teme iz metodologije ratne veštine treba integrisati u taktiku i operatiku kao problem i način naučnog istraživanja u tim disciplinama ratne veštine;

c) mogućnosti i način upotrebe naoružanja i vojne opreme mogu se izučavati uz taktiku i u okviru posebnih oblika nastave. Alternativa je da se sve to prebaci u program prijemnog ispita;

d) izučavanje tema iz oblasti pozadinskog obezbeđenja, vojne istorije, vojne geografije i stranih armija u celini valja prebaciti u operatiku i taktiku;

e) treba razmotriti mogućnosti da se neophodni sadržaji iz međunarodnog ratnog prava i moralne snage odbrane ugrade u predmet rukovođenja i komandovanja.

Integracijom navedenih sadržaja u postojeće predmete smanjio bi se broj institucionalizovanih predmeta, nastava bi bila kompleksnija, a osposobljavanje za profil komandno-štap-skog oficira postalo bi potpunije.